

ДАҒДАРЫСТЫ БАСҚАРУДЫҢ ТЕОРИЯЛЫҚ АСПЕКТІЛЕРІ

Қуанов Ж., магистрант 2 курс "Экономика" ФПБ

laura_kaziyeva@bk.ru

Ғылыми жетекшісі: Калгулова Р.Ж., э. г. к., профессор

Л. Б. Гончаров атындағы КазАЖИ (Алматы қ.)

Дағдарысты басқару қазіргі уақытта басқару ғылымы мен іскерлік практикадағы ең танымал ұғымдардың біріне айналды. Бұл, ең алдымен, посткеңестік экономиканың жүйелік дағдарыс жағдайында нарықтық қайта құру жолына түсуінен туындайды.

Жаңа ғылыми пәннің қалыптасуының алғашқы кезеңдерінде дағдарысты басқару тек банкроттық қатынастарымен байланысты болды. Осы уақытта дағдарысты басқару деп кәсіпорынды жою немесе кәсіпорынды осы күйден шығаруға бағытталған басқару мақсатында дағдарыс жағдайында басқару түсінілді деген көзқарас басым болды.

Басқа зерттеушілердің жұмысын зерттеу дағдарысты басқаруды банкроттық менеджментімен сәйкестендіру тенденциясының күшін сақтайтынын көрсетеді. Сонымен қатар, бұл қаржылық жағдайды тексеру технологиясын, кәсіпорынның жаңа ұйымдық формаларын іздеу идеясы ұсынылды. Дағдарысты шешу құралдары дағдарыстың алдын алу мақсатында қалыпты жұмыс істейтін өндірістік-шаруашылық жүйені басқару үшін жеткілікті болуы керек деп ойлау қисынды болар еді. Бірақ бұл жағдайда сіз тек әдебиеттегі ғалымдардың сынына қосыла аласыз, нарықта жұмыс істейтін кәсіпорынның қаржылық нәтижелері қайғылы болған кезде дағдарысқа қарсы шаралар қабылдау керек деп санайды.

"Дағдарысты басқару" ұғымын ұйым дағдарысының айқын көріну сатысына ғана таратуға рұқсат етіледі. Мәселен, С.В. Валдайцев "дағдарысты басқару" ұғымы "банкроттық кәсіпорындарды сот тәртібімен жарияланғанына немесе жарияланбағанына қарамастан басқаруға" қатысты "Маңыздысы, - деп жалғастырады автор, - іс жүзінде кәсіпорында келесі факторлармен сипатталатын қаржылық дағдарыс бар: ағымдағы операциялар бойынша шығындардың өсуі; кәсіпорынның өтімділігі күрт төмендеді; меншікті капитал мөлшерінің "құлдырауы" (нарықтық капиталдандыру, жарғылық капитал, меншікті капиталдың негізделген нарықтық құнын бағалау); фирмада мерзімі өткен кредиторлық берешектің пайда болуы; төлем қабілетсіздігінің аз немесе үлкен дәрежесі. Бұл ретте автордың дағдарысқа қарсы басқаруы деп кәсіпорынды осындай нақты қаржылық жағдайдан шығару жөніндегі шаралар кешені түсініледі. "Дағдарысты басқару

кәсіпорынның қаржылық дағдарыстан шығуымен аяқталады. Бұл банкроттық қаупінің жойылуында немесе "жұмсақ" нұсқада – компанияның шығынын жеңуде көрінеді". "Берілген тақырып бойынша" басқа вариацияда дағдарысты басқару кең мағынада оны тұрақсыз күйден (тоқырау, күйреу) тепе – тең, теңдестірілген көбеюге көшіру үшін ұйымдағы жалпы басқару қызметі болып табылады деп тұжырымдалады. Мұндай менеджменттің ерекшелігі-ұйымның ішкі және сыртқы ортасындағы белгісіздіктің өте жоғары дәрежесі. Тар мағынада дағдарысты басқару-бұл ұйымның қысқа мерзімді басқару әрекеттері немесе оның элементтерінің бірінде өтпелі күйде немесе сапаның өзгеруіне бейім жеткілікті ұзақ басқару әрекеттері.

Мұндай өндірісте дағдарысты басқару ЕО ұйымының дағдарыстық жағдайы кезіндегі нақты басқару қызметі ретінде анықталады, басты мақсат бүкіл ұйымның немесе оның элементтерінің көбею процесінде жағымсыз құбылыстарды жеңуге бағытталған жалпы ұйымдастырушылық және жергілікті іс-шаралар арқылы ұйымды жақсартуға қол жеткізу болып табылады. Ұйым дағдарысының айқын көрінісін осындай түсіндіруде дағдарысты басқару оның алдын-алу сипатын және ұйымның банкроттығы сияқты дағдарыстың қайтымсыз көріну кезеңін жоққа шығаратынын ескеріңіз.

Осылайша, дағдарысты басқару жүйесі ұйымның сыртқы ортаның жоғары ұтқырлығы жағдайындағы тәуекелдік қызметіне және дағдарыстық ғана емес, сонымен бірге гүлденген ұйымдардың банкроттыққа ұшырау ықтималдығына байланысты. Бұл қазіргі жағдайда дағдарысқа қарсы алдын-алу менеджменті үшін ұйымның сыртқы және ішкі ортасындағы қолайсыз тенденцияларды ерте анықтау мәселесін өзектендіреді. Дағдарысқа қарсы реактивті менеджменттің ішкі жүйесі дәрменсіздіктің әртүрлі дәрежесін бастан кешіретін ұйымдардың нарықтық қабілеттілігін қалпына келтіруге бағытталған. Банкроттық менеджментінің кіші жүйесінің мақсаты борышкердің кредиторларының талаптарын конкурстық масса есебінен барынша толық қанағаттандыру болып табылады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі.

1. Гуськов, Ю. В. Менеджмент негіздері: оқулық / Ю. В. Гуськов. - Москва: ИНФРА-М, 2019. 263 с. <https://znanium.com/catalog/product/1015334>
2. Мардас, А. Н. Менеджмент теориясы: жоғары оқу орындарына арналған оқулық / А. Н. Мардас, О. А. Гуляева. - 2 изд., испр. и доп. - Москва : Издательство Юрайт, 2020. - 307 с. <https://urait.ru/bcode/453322>
3. Дағдарысқа қарсы менеджмент/ ред. проф. А. Г. Грязновой. М.: "Тандем" авторлар мен баспагерлер қауымдастығы: ECMOS Publishing, 2020. 368с.